

KEREN
BLANKFELD

MILENCI
Z
AUSCHWITZU

Pravdivý příběh Slovenky

IKAR

K E R E N
B L A N K F E L D

M I L E N C I

Z

A U S C H W I T Z U

Preložil Róbert Hrebíček

The logo for IKAR, featuring a stylized lowercase 'i' with a horizontal line through it, followed by the word 'KAR' in a bold, sans-serif font.

Keren Blankfeld
LOVERS IN AUSCHWITZ

Copyright © 2024 by Keren Blankfeld
Translation 2024 by Róbert Hrebíček
Jacket design © 2024 by Barbara Baloghová
Slovak edition © 2024 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9698-5

*Na pamiatku mojich starých mám Heleny a Zipyory
a môjho starého otca Eliezera*

Mojim rodičom Desirée a Marovi

OBSAH

<i>Poznámka autorky</i>	7
-------------------------	---

I. časť: PREDOHRA

1. „Maličkosti“	13
2. Koniec jednej éry	28
3. „Blafoval“	39
4. „Nikto ich neporazí“	45
5. Židovský kódex	56
6. „Chodť ty!“	67

II. časť: ÁRIA

7. Bežná záležitosť	81
8. „Boh je s nami“	116
9. Evidenčná kniha	131

III. časť: DUETO

10. Poprava	155
11. Porozumenie	163

12. „Si moja švagriná!“	180
13. Dievčatá z orchestra	186
14. „Večer vo svite mesačnom“	200
15. „Budeme hrať“	205
16. „Nech žije Poľsko“	215
17. „Nevzdávaj sa“	226
18. „Stále vpred“	235

IV. časť: MEDZIHRA

19. „Ste slobodní!“	245
20. Biela hviezda	253
21. „Sme slobodní?“	266
22. Malý Davey	271
23. „Ako je možné, že ešte žiješ?“	278
24. Príklad pre zvyšok sveta	289

V. časť: KADENCIA

25. „Osamelosť prežitia“	301
26. „To je Američan“	314
27. „To pravé orechové“	323
28. „Môžeš sa ma spýtať na čokolívek“	330
29. <i>Nie je život zvláštny?</i>	343

Epilóg	348
<i>Mapa Zippinej cesty (1935 – 1946)</i>	358
<i>Mapa Davidovej cesty (1935 – 1945)</i>	359
<i>Podakovanie</i>	360
<i>Poznámky k prameňom</i>	367
<i>Poznámky</i>	373
<i>Autori ilustrácií</i>	451
<i>Register</i>	455

POZNÁMKA AUTORKY

Toto dielo patrí do literatúry faktu a zakladá sa na rozsiahlych rozhovoroch, ústnych svedectvách, dokumentoch a vydaných aj nevydaných pamätiach. V rámci tohto výskumu sa mi niekoľko ráz naskytla príležitosť urobiť interview s Davidom Wisniom, prvé v roku 2018 a posledné krátko pred jeho smrťou v roku 2021. V čase, keď som objavila jej príbeh, Helen „Zippi“ Tichauerová bola už, žiaľ, mŕtva. Zanechala za sebou desiatky svedectiev a nedávno objavený rukopis pamätí (pozri Poznámky k prameňom). No v rámci desiatok zaznamenaných svedectiev a formálnych rozhovorov, ktoré poskytla historikom, nikdy nerozprávala ani nepísala o vzťahu s Davidom. Z tohto dôvodu väčšina opisov jej komunikácie s ním vychádza predovšetkým z mojich rozhovorov s Davidom. Týka sa to aj krátkych pasáží vytlačených kurzívou, v ktorých som sa príbeh o ich vzťahu pokúsila podať inak než vo zvyšku rozprávania. Vysvetlivky na konci knihy poskytnú kontext o získavaní zdrojov k týmto kurzívovým pasážam, ako aj zvyšku naratívu. Nech už sa slová v úvodzovkách zjavia kdekoľvek, vždy ide o priame citácie.

Prvý raz sa uvideli v Saune, zavalení kopou oblečenia. Vzduch bol hustý a horúci. Ocitli sa na jednom z mála miest, kde počas nemilosrdnej poľskej zimy bolo teplo. Robotníci tam do parných kotlov ponárali šatstvo a sledovali, ako oknom stúpa dym. Na tomto mieste sa stretli chlapec a dievča, okolo ktorých ležali obnosené a špinavé handry.

Mal sedemnášť rokov, dohľadka oholenú hlavu a okrúhlu tvár. Napriek všetkému bol pomerne dobre živенý. Pruhovanú uniformu mal upravenú a ušitú na mieru – čistú. Možno to tvorilo súčasť jeho pôvabu: vynikal. Vo svete pruhov by však človek nemal vyčnievať. Mal žiť podľa pravidiel, byť ako tieň, ktorý čochvíľa zmizne.

Keď sa ukázala, takmer zabudol, kde sa nachádza. Pohľad na ňu mu poskytol niečo, na čo sa mohol tešiť. Pri sto päťdesiatich centimetroch bola drobná, zato však pevná. Nohy mala svalnaté, širokú a hranatú tvár jej lemovali husté gaštanovohnedé vlasy, ktoré jej ešte len dorastali. Pri pohľade z diaľky pôsobila nenápadne a dala sa ľahko prehliadnúť, ale keď sa človek pozrel zblížša, zistil, že taká vôbec nie je. Hlboko posadené oči – hnedé rovnako ako tie jeho – mala bystré a ostrážité, no na perách jej hral ľahký úsmev. Pohybovala sa sebavedome, čo bolo v ich prostredí vzácné.

Keď na ňu pozrel, rozochvel sa.

Hľadalo naňho dievča.

Nespúšťalo z neho zrak, tým si bol istý.

Na tomto mieste ľahko zabúdal, že jeho starý svet – ríša možností, sľubov, túžob – stále existuje.

Keď ju zbadal, spomenul si na to.

Nemala tam byť, táto časť areálu bola vyhradená pre mužov. Ale ona aj tak chodievala na miesta, kde sa nemala nachádzať.

Mala dvadsaťpäť rokov a vedela, čo chce. Správala sa tak už ako malé dievča a v priebehu rokov sa nezmenila. Naopak, jej húževnatosť ešte vzrástla.

Nešlo o to, že by chcela zbytočne riskovať. Vo svete chaosu prahla po štruktúre a poriadku, logike a rácii. Toto miesto však človeka dokázalo prinútiť, aby spravil čosi, čo očakával zo všetkého najmenej. Riziká, ktoré ohrozovali jeho život, sa mu tam zdali rozumné. Možno preto, lebo rozumné tam nebolo nič.

Mala svoj únik – svoje umenie –, a predsa bola sama. Chlapec na druhej strane miestnosti mal prívetivú tvár. Pripadal jej milý, dychtivý. Bolo na ňom niečo, prečo sa tam túžila vracieť, prečo sa správala ľahkomyselne.

V Birkenau, najväčšom a najskazonosnejšom tábore v Auschwitzu, práve vládla zima.

I. ČASŤ
PREDOHRA

PRVÁ KAPITOLA

„Maličkosti“

Rosa Spitzerová mala rodiť v krčoch revolúcie. Nadišiel začiatok októbra 1918 a na zvyčajne pokojných uliciach pred jej prešporským bytom zavládol neobvyklý ruch: z vojny sa vracali domov zástupy slovenských vojakov. Do dubov a briez v meste sa zapieral ostrý vietor, mrazivý jesenný vzduch predznamenával drsnú zimu.

Tmavovlasá Rosa nemala na výber – musela zostať vnútri, a to nielen pre počasie. Keď sa prvá svetová vojna skončila, Rakúsko-Uhorsko sa rozpadalo a niektorí slovenskí vojaci, ktorí už dlho cítili odpor k životu pod maďarskou nadvládou, sa valili naspäť do Prešporka s hnevom, ktorý rástol počas celých generácií. V centre mesta s dlažbovými kockami rabovali obchody a reštaurácie. Výtržníci obviňovali Rakúsko-Uhorsko z tyranie a útlaku a vrútili sa do vojenských väzníc, aby oslobodili väzňov, väčšinou bežných zločincov, ktorí sa potom pripojili k ich boju za mesto.

Rosine dvadsiate prvé narodeniny prišli a odišli, porodiť mala každú chvíľu. Napätie pred jej oknom rástlo. Záujem o nezávislý štát neprejavovali len slovenskí národovci. O národnom znovuzrození totiž snívali už aj etnickí Nemci, ktorí v regióne dlho tvorili menšinu.

V celej Európe antisemiti svoje nešťastie kládli za vinu Židom, dlhodobým obetným baránkom, ktorí boli údajne zodpovední za straty a utrpenie. Niektorí slovenskí veteráni skandovali „Preč so Židmi!“ a svojich židovských susedov obviňovali z toho, že sú agenti provokatéri, špióni a štváči v prospech etnických Maďarov. V celom meste podpaľovali židovské obchody a podniky. Mnohí Maďari zasa Židom pripisovali vojenskú porážku a ďalší im vyčítali vojnové šmelinárstvo. Rosa, jej manžel Vojtech a ich nenarodené dieťa patrili medzi tých, po ktorých smrti volali ľudia na uliciach.

Desiateho novembra Rosa priviedla na svet dcérku Helen Ziporu. Rodina ju volala Hilanka, ale samo dieťa časom začalo uprednostňovať skratku svojho druhého mena Zippi. Tá evokovala pohyb a skvele sa hodila do sveta, ktorého kontúry sa začínali rozmazávať.

Keď mala Zippi tri mesiace, do Prešporka dorazili československé vojská, dobrovoľnícke sily, ktoré bojovali v prvej svetovej vojne a boli odhodlané vytvoriť spoločný štát. Boli vyzbrojené guľometmi a bodákmi. Ich terčom sa stal dav zložený z nemeckých a maďarských sociálnych demokratov, ktorí sa stavali proti novému štátu. O život prišlo sedem výtržníkov.

A potom sa na čas všetko upokojilo.

Keď Zippi oslávila prvé narodeniny, Prešporok už nejstvoval. Mesto sa teraz nazývalo Bratislava a bolo súčasťou nového, nezávislého štátu – Československa. Nemci a Maďari tvorili menšinu, pričom každá nacionalistická ambícia predstavovala žeravý uhlík, ktorý tlel tesne pod povrchom mesta. Vplyv si udržiavala aj Slovenská ľudová strana, túžiacia po slovenskej autonómii. Bratislavskí Židia zatiaľ žili pokojne.

Medzi najvýznamnejšie dôsledky nového zloženia krajiny patrila fakt, že úradným jazykom sa stala čeština, ktorá nahradila slovenčinu a nemčinu. Doma Zippi naďalej používala nemčinu, čiže svoj materinský jazyk, no plynule hovorila aj po maďarsky a po slovensky a v škole sa učila francúzštinu a hebrejčinu.

Prežila idylické detstvo. Počas dusných letných dní sa slnila na brehu Dunaja a učila sa plávať vo vodách pokojnej časti rieky. Tento úsek sa nachádzal pri prírodnej štrkovej pláži a meral asi tridsať metrov. V chladnejších mesiacoch sa vydávala na túry po chodníkoch v Malých Karpatoch a užívala si člnkovanie pod Bratislavským hradom.

V porovnaní so susedmi, z ktorých mnohí priviedli na svet päť či šesť detí, bola Zippina rodina zo strednej vrstvy nevelká. Okrem rodičov mala Zippi iba brata Sama, ktorý bol od nej o štyri roky mladší. Pri narodení dostal do vienkova odvahy, mal zvedavé oči a línia vlasov nad čelom mu po otcovi tvorila písmeno V.

Rodina sa síce rozrástla, ale keď mala Zippi šesť rokov a Sam dovŕšil dva, Rosa ochorela. Spitzerovci sa vybrali na dovolenku do kúpeľného mesta, ktoré ležalo severne od Bratislavy a od ktorého ich delili dve hodiny jazdy. Prevládalo presvedčenie, že prírodné pramene liečia reumatické ochorenia – širokú kategóriu, do ktorej v tom čase patrila aj Rosina choroba. Zippi si obliekla plavky, tmavé vlasy si zviazala do dvoch pevných uzlov po bokoch hlavy, posadila sa na pieskový breh a žmúрила do fotoaparátu. Bola drobná a jemná, jej úsmev pôsobil váhavo, takmer ako grimasa, akoby tušila, že sa blížia tragédie.

Keď človek dostane tuberkulózu, počiatkové príznaky môžu byť nepatrné. Chorí často trpia zimnicou a vyčerpaním, niekedy ich pobolieva telo. Ich problém sa naplno prejaví až vtedy, keď začnú vykašľávať krv. Neraz zostanú

pripútaní na lôžko a neovládajú ani najjednoduchšie úkony. Keď v malej miestnosti musia urobiť zopár krokov, vysilí ich to.

Spitzerovci nemali veľa možností. Antibiotiká sa vtedy ešte nepodávali, v odľahlých kútoch východnej Európy však vznikali sanatóriá, módne strediská na inštitucionalizáciu chorých a zmiernovanie ich bolesti.

Dvadsaťosemročná Rosa teda odišla do špecializovaného sanatória, ktoré sídlilo v malebných Vysokých Tatrách. Tam sa tešila zo sviežeho vzduchu a z výživnej stravy. No najdôležitejšie bolo to, že toto prostredie zabráňovalo šíreniu choroby až dovedy, kým chorého nezničila.

Rosino ochorenie vyvolalo v rodine paniku. Vojtech sa trápil do tej miery, že sa nestaral ani o seba, nieto ešte o svoje dve deti. Sam bol primladý na to, aby pochopil dôsledky matkinho odchodu, nesporne však cítil, že prišiel o čosi obrovské a že jeho život sa navždy zmení. Zippi, teraz už predčasne vyspelé šesťročné dievča, prežívalo ohromujúci a desivý okamih osamote. Nielenže matka odišla, ale otec sa trápil.

No v dvadsiatych rokoch 20. storočia v Československu bolo bežné, že v blízkosti žijúce širšie rodiny sa v prípade katastrofy usilovali napraviť škody. A tak sa Zippina nukleárna rodina roztrieštila. Zippi sa presťahovala k starým rodičom z matkinej strany, do ktorých bytu sa vchádzalo z tej istej chodby ako do otcovho. Trojročného Sama poslali k starým rodičom z otcovej strany, ktorí bývali v inom dome. Zippina a Samova nevelká rodina sa teda rozptýlila ako popol na hladine rieky.

V roku 1927, vyše roka po tom, čo odišla z domu, Rosa tuberkulóze podľahla. Prázdnotu sa zo všetkých síl snažila zaplniť Zippina stará matka Julia Nichtburgerová. Bola drobná a nenápadná, mala tenké pery a vpadnuté líca a tvr-

do pracovala. Hoci ešte trúchlila za najstaršou dcérou, rozhodla sa, že sa bude starať o vnučku. Jej manžel a Zippin starý otec Lipot Nichtburger, miestny obchodník so starožitnosťami, ktorý mal prísny pohľad a vôbec sa neusmieval, prenechal výchovu dieťaťa Julii. Pár bol zvyknutý na plné ruky práce a plný dom, no keď Rosa zomrela, sedem detí už bolo preč, pretože si zakladali vlastné rodiny, takže hniezdo zostalo takmer prázdne.

Zdržiaval sa v ňom iba Juliin a Lipotov najmladší syn Leo. Od Zippi bol asi o desať rokov starší, a hoci bol jej strýko, hral úlohu očarujúceho náhradného brata. Ako osemnásťročný mal širokú sieť priateľov a pestrú paletu koníčkov. Zároveň si však robil plány do budúcnosti, ktoré ho zamestnávali a napokon ho dostali ďaleko od Bratislavy a malej, spolovice osirelej netere. Tá si vo veku osem rokov musela zvykať na osamelosť.

Zippin otec Vojtech ovdovel ako tridsaťpäťročný – a Julia Nichtburgerová sa s tým nezmierila. Do roka od Rosinho úmrtia sa s trúchliacim zaťom pozhovárala. Vyhlásila, že nastal čas, aby sa v živote posunul ďalej, našiel si milú ženu a vzal si ju za manželku. Nemladne a tým, že žije osamote, rozhodne nepreukazuje láskavosť ani sebe, ani svojim deťom. Julia žila dostatočne dlho na to, aby vedela, aké dôležité je byť v živote praktický.

Vojtech, krajčír pre náročných zákazníkov, si svokrine slová vzal k srdcu. Uši mu síce odstávali, ale vlasy nosieval ulízané dozadu a tmavé fúzy si starostlivo zastrihoval. Do dvoch rokov od Rosinej smrti sa znova oženil. V roku 1929 pár privítal syna a o štyri roky ďalšieho.

Rodina sa opäť premiešala. Sam, teraz už takmer sedemročný, sa pridal k otcovej novej rodine. Dospelí sa dohodli, že desaťročná Zippi zostane u Julie a Lipota. Zippi,

otec a Sam sa znova ocitli pod tou istou strechou, no teraz žili v bytoch, do ktorých sa vchádzalo z jednej chodby. Ich vzťah už nikdy nebol taký ako predtým. Sam si v prítomnosti dvoch malých nevlastných bratov pripadal ako piate koleso na voze a Zippi znášala bolesť z opustenia v súkromí.

Najlepším liekom, ktorý mohol súrodencom pomôcť, bolo niečím sa zamestnať.

Každý týždeň sa Nichtburgerovci zhromaždili v Juliinej obývačke, aby si vypočuli súkromný koncert, a to vďaka *Hausmusik*, tradícii nemeckého pôvodu, ktorá sa tešila popularite v západoeurópskych intelektuálnych rodinách. Sláčikové kvarteto hrávalo operety – jeden strýko vzal do ruky mandolu, ďalší mandolínu a sused sa ujal gitary. Skladby sa pohybovali od diel rakúsko-uhorského skladateľa Franza Lehára až po tvorbu maďarského maestra Emmericha Kálmána.

Zippi sa k nim chcela pridať. Hrala na klavíri, učarovala jej však mandolína. Strýko Leo navrhol, aby sa na nej učila hrať. Od chvíle, keď zabrnkala na struny, si ju zamilovala. Mandolína bola kompaktná, dokonale vyhovovala prstom malej hráčky, dala sa ľahko prenášať a vydávala elegantné, príjemné a prekvapujúco hlasné tóny. Strýko Leo predstavil Zippi svojmu talianskemu učiteľovi a ona sa ako večná perfekcionistka pohlúžila do praxe.

O niekoľko mesiacov ju učiteľ pozval, aby sa pridala k jeho mandolínovému orchestru, kde pôsobila ako jediné dieťa medzi dospelými. Poslucháči si obľúbili najmä populárnu predohru k *Orfeovi v podsvetí* od Jacqua Offenbacha, skladbu s dômyselnými aranžmánmi a decentnými sólamy, ktoré gradujú do hravého a rýchlo sa rozvíjajúceho kankánu. Súbor zaznel z miestnej rozhlasovej stanice a pravidelne vystupoval po celej Bratislave aj v neďalekých mestách.

V zime teplota klesla na mínus jeden stupeň Celzia a z oblohy sa zniesol biely roj, aby mesto pokryl snehom. Keď židovská komunita v rámci maškarného sprievodu pochodovala ulicami, aby oslávila Purim, strýko Leo a Zippi vzali mandolíny a vyšli von. Na misiu. Priateľom klopali na dvere a hrali židovské piesne, hudbu, na ktorú sa mandolínový orchester nikdy nezameriaval. Zobrali so sebou aj modrú pokladničku, ktorú sionistickí Židia dôverne poznali, aby zbierali dary na nákup pozemkov v Palestíne. Keď sa vrátili domov, nádobka bola plná.

Neznamená to, že Zippi alebo jej rodina boli ktovieako zbožní. Vyrástli na Zámockej ulici neďaleko hlavného námestia Bratislavy a rieky Dunaj. Keby boli chceli prejavovať vieru, od synagógy na Zámockej ulici, maurského chrámu z 19. storočia, ich delilo iba zopár krokov. No ak to bolo čo i len trochu možné, ani Sam, ani Zippi sa na bohoslužbách nezúčastňovali. Zippi sa v synagóge zastavila raz za rok, aby na počesť matky odrecitovala Kadiš, modlitbu trúchliacich. Sam radšej cez víkendy hrával futbal.

Hoci rodina nebola zbožná, patrila k sionistom. Strýko Leo bol oddaným členom sionistickej organizácie ha-Šomer ha-ca'ir (Mladý strážca), ktorá v Európe, Severnej aj Južnej Amerike a Palestíne mala asi sedemdesiatisíc členov. V Poľsku sa skupina udomácnila po prvej svetovej vojne, keď mnohí mladí sekulárni Židia v úsilí začleniť sa do života v krajine narazili na profesijné, vzdelávacie a spoločenské bariéry. Významné postavenie nadobudla po vlne vyše tisíc pogromov – násilných masakier zameraných na konkrétne rasové alebo náboženské skupiny – počas poľsko-ukrajinskej vojny v rokoch 1918 a 1919, pri ktorej prišlo o život viac než stotisíc Židov a vzniklo asi šesťstotisíc židovských utečencov.

Strýko Leo predstavil skupine, ktorej misiou sa postupne stalo pripravovať členov na odchod do Palestíny, Zippi aj Sama, ale ani jednému z nich na dogmatických kázaniach nezáležalo. Súrodenci netúžili stať sa sionistickými vodcami, v organizácii zostali kvôli výletom a zábave – členovia chodievali na túry, športovali a nadväzovali kontakt v prírode.

Zippi sa žilo dobre. Hoci sa jej cnelo za matkou a často sa cítila ako dieťa uprostred dospelých, nezažívala konflikty, nevnímala nepriateľstvo a nepoznala obmedzenia. Nateraz bola v bezpečí a slobodná.

Ako tínedžerka Zippi snívala o tom, že sa stane botaničkou. Milovala prírodu a mala analytickú myseľ. Julia jej vštepovala, že môže robiť všetko, čo si zaumieni. Nové Československo prostredníctvom ústavy zabezpečovalo ženám väčšiu politickú, spoločenskú a kultúrnu rovnoprávnosť. Dôležité bolo, že to zahŕňalo lepší prístup k vzdelaniu. Julia dúfala, že Zippi bude mať osov zo slobôd, ktoré staršia generácia nikdy nezažila.

Najvhodnejším miestom na štúdium botaniky bola Morava, kde väčšinu obyvateľstva tvorili asi tri milióny sudetských Nemcov, etnických Nemcov, ktorí žili v pohraničných oblastiach Čiech a Moravy. Dlhú snívajú o národnom štáte, a keď sa Hitler v roku 1933 stal ríšskym kancelárom – Zippi vtedy mala štrnásť rokov –, oduševnene prijali národný socializmus a antisemitské trópy, ktoré strana hlásala. Hitlerova radikálna a krajne pravicová platforma v podobe Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany (NSDAP) Židom zakázala nemecké občianstvo a angažovanie sa v tlači. Židovské obchody v Nemecku sa mali celoštátne bojkotovať a Židov vylučovali z nemeckých univerzít.

Štúdium botaniky na Morave teda pre Zippi neprichádzalo do úvahy a realističnosť rečí o nových slobodách sa napokon nepotvrdila. Julia vnučku radšej pripravovala na manželstvo. Zippi sa statočne učila prišívateľ gombíky, variť a upratovať. Nepatrla však k dievčatám, ktoré sa uspokojili so základmi. Osvojovala si aj detailné vyšívanie, kreslenie a maľovanie.

Jedného dňa prišla na to, čomu by sa chcela venovať. Keď kráčala popri výklade ateliéru, všimla si ženu navrhujúcu reklamné tabule. Zaujalo ju to a zastala, potom vošla dnu a spýtala sa na majiteľa. Chcela sa dozvedieť viac o tom, čo pracovníčka robí. Zistila, že v ateliéri vyrábajú reklamy pre kiná, banky, výstavy a obchodné veľtrhy. Zamestnanci zhotovovali sklené nápisy a navrhovali tabule. Pripadalo jej to vzrušujúce. Bola manuálne zručná a zbožňovala výtvarné umenie. Objavila svoju kariéru.

Keďže Zippi nepatrla k ľuďom, ktorí strácajú čas, majiteľovi oznámila, že by sa rada stala jeho učnicou. Bude tvrdo pracovať – oboznamovať sa s nástrojmi, kombináciami farieb, so spleťnosťami návrhov a vzorov – a požadované skúšky hravo zvládne. Muž nemal čo stratiť, no ponuku odmietol. Vyhlásil, že grafický dizajn nie je pre ženy. Pracovníčkou vo výklade je jeho manželka a iné zamestnankyne nemá.

Zippi sa o demografickú štruktúru zamestnancov nezaujímala, chcela sa venovať grafickému dizajnu. Trvala na svojom.

Majiteľa ateliéru napokon uhovorila a prisľúbil jej, že ak zloží skúšky, prijme ju ako učnicu.

A tak sa Zippi vo veku štrnásť rokov vzdala mandolínového orchestra. Sústredila sa na štúdium a učila sa viaceré remeslá. Pracovala pre dámskeho krajčírka a miestny módný salón, kde maľovala reklamy a plagáty. Ako žena a Židovka